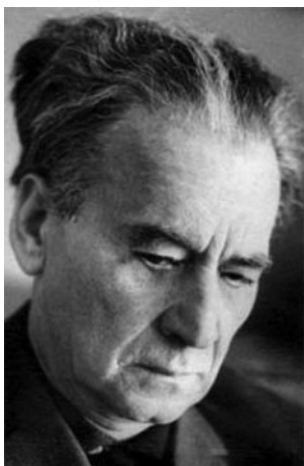

Е. С. Соловей

Первомайський Леонід Соломонович

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ Леонід Соломонович (справжнє — Гуревич Ілля Шльомович; 04(17). 05. 1908, м. Костянтиноград Полтавської губ., нині Красноград Харківської обл. — 09. 12. 1973, Київ) — поет, прозаїк, драматург, перекладач. Народився у родині містечкових євреїв-ремесників, палітурника й швачки, він у своїй творчості прагнув утілити обидва первні свої ідентичності, єврейський та український, водночас був на початку творчого шляху палким і щирим співцем радянської вітчизни. Член СП СРСР (1934). Сталінська премія (1944). У початковій школі навчався з перервами через нестатки та бурхливі часи, після хедеру були перші 2 класи гімназії (1917—20), семирічна трудова школа (1920—22). Всупереч обставинам П. здобув самотужки ґрунтовну освіту, ставши, як стверджував [М. Бажан](#), одним із найерудованіших письменників свого покоління. Від 1922 працював на цукрозаводі, бібліотекарем, завідувачем хати-читальні. 1924 у полтавській газеті «Червоний юнак» опублікував перший твір — прозовий ескіз «А над полем постріл...», наступного року в журналі «Плужанин» — вірш «Мати». 1925 у Лубнах вступив до місцевої філії Спілки селянських письменників «Плуг», був секретарем окружної газети «Червона Лубенщина». Від 1926 — у Харкові, став членом літературного об'єднання «Молодняк», працював у редакції дитячого журналу «Червоні квіти». У літературу увійшов стрімко: від 1926 одне за одним виходили окремі видання його творів, збірка оповідань «Комса» мала кілька перевидань (П., 1926; Х., 1929; 1930). У листопаді 1928 здійснив поїздку до Туреччини, 1932 — на Памір. Як поет дебютував у Харкові 1929 збіркою віршів «Терпкі яблука» та поемою «Трипільська трагедія». У 1930-і рр. успішно працював саме як поет, видавши чимало збірок, хоч не полишав і прозової творчості. Під час німецько-радянської війни —

військовий кореспондент. Збірки поезій воєнного часу: «Присяга воїна» (К.; Х., 1941), «Шляхи війни» (1942), «День народження. 1941—1942 рік» (1943; обидві — Уфа), «Слов'янські балади», «Солдатські пісні: 1941—1945» (обидві — 1946). Післявоєнні твори: «Молодість брата: Роман у віршах» (1947; 1948), «На крутих берегах» (1954), «Щастя для всіх» (1955), «З глибини: Балади народів світу», «Слово», «Райдуга в небі» (усі — 1960), «Спомин про блискавку» (1964), «Між бурями» (1967), «Уроки поезії» (1968), «Древо пізнання» (1971), «Вчора і завтра» (1974), «Сузір'я ліри» (1976), «Мій дім» (1978; усі — Київ). Писав також поезії для дітей та віршовані казки: «Веселий сад» (Х.; О., 1934), «Казка про Івана Голика» (1939), «Малим і найменшим» (1955), «Хлопчисько Онисько» (1956; усі — Київ).

Почавши від 1930 п'єсою «Коммольці» (пізніша назва «Початок життя») П. виступав також і як драматург. Попри успішну сценічну історію, першій п'єсі було інкриміноване троцькістське спрямування. Натомість, за спогадами [Г. Костюка](#) («Зустрічі і прощання», кн. 1, Едмонтон, 1987), п'єса користувалася популярністю в середовищі українців Канади. У творчості автора їй передували драми «Містечко Ладеню» та «Невідомі солдати» (обидві ставив театр «Березіль» у Харкові, другу — також Театр О. Таїрова в Москві, Драматичний театр у Ленінграді). У доробку П.-драматурга — віршована трагедія «Ваграмова ніч» (Х., 1934), народна драма «Олекса Довбуш» (К., 1946), а також п'єса «Учитель історії, або Відставний солдат на одній нозі» (за життя автора не опублікована). Серед численних збірок оповідань і повістей — «Невигадане життя» (1958), «Материн солодкий хліб» (1960), «Замість віршів про кохання» (1962), «Оповідання не для розваги» (1970; усі — Київ). Роман «Дикий мед: Сучасна балада», де героїка війни поєднана з незвичним філософським її осмисленням (К., 1963; 1966; 2011; екранізований), спочатку був відхилений в Україні; лише після видання у Москві з'явилися й українські видання. Виступав як літературний критик та публіцист (книги роздумів «З щоденника поета», 1956; «Творчий будень», 1967; обидві — Київ). Перекладав українською мовою твори Г. Гайне (разом з [О. Дейчем](#) уклав 4-томне видання його творів), Ф. Війона, Ш. Петефі, Ю. Фучика, Н. Гянджеві, М. Лермонтова, В. Маяковського, балади слов'янських та ін. народів світу.

Попри офіційне визнання П. став однією з численних жертв ідеологічної кампанії боротьби з «космополітизмом», що розпочалася в СРСР 1949. Як і воєнний досвід, це спонукало письменника до певного переосмислення юнацьких комсомольських ідеалів, трагічних суспільних подій в українській історії, поглибивши поетичне світорозуміння, надавши йому нової потуги ліризму та драматизму. Від хрущовської «відлиги» 1960-х рр. до останніх днів життя його творчість позначена особливим натхненням. Окрім роману-балади «Дикий мед» у цей період створені книги віршів «Спомин про блискавку» (1964), «Уроки поезії» (1968), «Древо пізнання» (1971), «Вчора і завтра» (1974). Це досягнутий творчий синтез, новий рівень буттєвого поетичного роздуму над пережитим. Поезії цієї пори позначені безстрашною, визивною полемічністю, трагічним стоїцизмом, сповнені особливої гіркоти пізнього прозріння. Історичні персонажі, герої творів літературної класики стають у поета

інакомовним означенням явищ сучасного життя, що неабияк дратувало радянську критику з її неприязню до «езопівської мови». Деякі твори письменника (поема «Сильніше смерті», вірш «Єгіше Чаренцу», повість «Земля обітована») вилучали з його прижиттєвих видань, інші зазнавали нищівної критики. Близький приятель письменника [С. Голованівський](#) у книзі спогадів «Меморіал» (К., 1988) згадував, що тривалі цькування призвели П. навіть до спроби самогубства і лише зусилля лікарів змогли повернути його до життя. Цей факт засвідчує також *М. Руденко* у своїх спогадах «Найбільше диво — життя».

Основні твори

Твори: В 7 т. 1968—70; 1985—86; Хай лишається вогонь. З неопублікованої спадщини: поезії, проза, нотатки, листи. 1983; Дикий Пегас. 1924—1964. 2004 (усі — Київ).

Рекомендована література

1. Про Леоніда Первомайського: Спогади, статті, листи, нариси. К., 1978;
2. Череватенко Л. «В путь вийшов я, веселий і безстрашний...»: (штрихи до портр. Леоніда Первомайського) // Укр. мова та література в школі. 1988. № 5;
3. Соловей Е. Солдатські пісні воєнкора Первомайського // Критика. 2005. Ч. 5;
4. Лівицька І. А. Психологізм прози Леоніда Первомайського: теоретичний аспект. Кр., 2007;
5. Соловей Е. «Не відрікаюсь від снів»: Війна і мир Леоніда Первомайського // Дзеркало тижня. 2008, 31 трав.;
6. Синьоок Г. Леонід Первомайський — Арсеній Тарковський: діалог долі і творчості. Чк., 2008;
7. Євреї в українській літературі // Слово і час. 2011. № 8;
8. Петровський-Штерн Й. «Належати до тих, кого вбивають...»: внутрішній вибір Леоніда Первомайського / Пер. з англ. // Judaica Ukrainica I. К., 2012.

Бібліографічний опис:

Первомайський Леонід Соломонович / Е. С. Соловей // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-881217>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).